

รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามัคคีของผู้นำชุมชน ในเขตจังหวัดนนทบุรี

ปราณี สุรสิทธิ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี 2) ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน 3) สังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามัคคี รายงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้นำชุมชนในจังหวัดนนทบุรี 6 อำเภอ ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำความคิดหรือตัวแทนชาวบ้านที่เป็นที่ยอมรับ และสมาชิกจากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดนนทบุรี รวม 942 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์สถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต นำมาประมวลผลข้อมูลและจัดระบบข้อมูล แล้ววิเคราะห์ตามกรอบวิจัย โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า :

สภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชน มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และใช้สื่อเฉพาะกิจในชุมชน ได้แก่ หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย สื่อบุคคลในท้องถิ่น ไปปลิว จดหมายข่าว การปิดประกาศตามบอร์ดสาธารณะ และการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีความถี่ในการเปิดรับอยู่ในระดับปานกลาง ผลของการรับรู้ข่าวสารทำให้ผู้นำมีความสนใจ มีทัศนคติและการแสดงออกทางการเมืองอยู่ในระดับมาก และมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาการสื่อสารของผู้นำ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ผู้นำมักใช้สื่อของทางราชการมาชี้แจงกับประชาชน และมีความเห็นว่า ข่าวสารทางการเมืองมีความซับซ้อน ยากที่จะทำความเข้าใจ ทั้งผู้นำและสมาชิกในชุมชนต่างติดตามการเสนอสารทางการเมืองของสื่อ/กิจกรรมที่ตนชื่นชอบ ในขณะที่สมาชิกในชุมชนก็มีความเห็นสอดคล้องกับผู้นำชุมชน ผู้นำไม่ควรรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่คนเดียว ต้องกระจายข้อมูลให้สมาชิกในชุมชนรับทราบและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนด้วยใจเป็นธรรม รวมทั้งมีการหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

E-mail : praneesura@hotmail.com

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน พบว่า กลยุทธ์ด้านผู้ส่งสาร ด้านเนื้อหาสาร ด้านสื่อ/ช่องทาง/วิธีการ และด้านผู้รับสาร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ ผู้ส่งสาร(ผู้นำ) และผู้รับสาร ต้องเข้าใจบทบาทตัวเอง เป็นกลาง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข่าวสารก่อนจะสื่อสาร รู้เท่าทัน เป็นนักฟังที่ดี ส่วนสื่อต้องมีความเป็นกลาง เป็นธรรม เสนอสารที่เป็นจริงและถูกต้อง ส่งเสริมคุณธรรมและจุดแข็งของชุมชนและประเทศ

การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ โดยชุมชนต้องมีลักษณะร่วมกัน 6 ประการ คือ 1) ความมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน 2) ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ 3) ความยุติธรรมในสังคม 4) การศึกษาของคนในชุมชน 5) เศรษฐกิจอยู่ในระดับพอเพียง และ 6) การมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ซึ่งนำมาบูรณาการกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ สามารถสร้างเป็น “นนทบุรี โมเดล” (NONTHABURI Model)

คำสำคัญ รูปแบบการสื่อสาร ผู้นำชุมชน ความสมานฉันท์

Communicative Model for Promoting of Reconciliation among Community Leaders in Nonthaburi Province

Pranee Surasit*

Abstract

The purposes of the research were to study conditions and problems about communication of community leaders in Nonthaburi province, to study strategies in communication among community leaders, and to synthesize and develop the communicative model for promoting reconciliation. Quantitative and qualitative methods were used. The samples were 942 people who were community leaders of 6 districts of Nonthaburi province i.e. the mayor, the president of local administrative organization, sub-district headmen, and village headmen, along with thinkers, local representatives, and members from various groups. The quantitative data were described by descriptive statistics, i.e., percentages, mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and Pearson Correlation. The content analysis was performed to analyze the qualitative data obtained from in-depth interviews, focus group discussions, and observations.

The results were as follows:

Conditions and communication of the community leaders: They were open to any news and information in the various forms of mass media and local media, namely public speakers, personal media, leaflets, newsletters, billboards, and activities. The frequency in receiving news and messages was moderate. The news acquisition of the leaders helped facilitate interest in politics and political involvement at a high level and the understanding at a middle level. The problem of the leaders' communication was at a middle level in overall. In particular, the leaders often delivered messages through official channels and opined that political news was complicated. The leaders and members followed political news and kept updated about their favorite activities. Meanwhile, community members had the same point of views as their leaders. As for the qualitative analysis, it suggested that the community leaders

---

* Assistant Professor, Depart of Communication Arts, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University
E-mail : praneesura@hotmail.com

should not keep the news on their own but they should transmit it to the members. Besides, they should listen without bias, and invite public participation in problem solving.

Communication Strategies for understanding among members in the opinion of the community leaders: It showed that the sender, the message, the media/ the channel/the means, and receiver were at a high level. In other words, the sender and the receiver had to understand their roles, place an emphasis on public participation, analyze messages before transmission, achieve media literacy, and be good listeners. Meanwhile, the media had to stay neutral ensure fairness. The message had to be accurate, promote morality, and help strengthen the community and the country.

Synthesis and development of communicative model for promoting reconciliation: The community leaders had to have the 6 common characteristics, namely members' participation, trust in leaders, social equality, education, sufficient economy, and morality. These characters were integrated into "Nonthaburi Model," or a communicative model intended to promote reconciliation.

Keywords: Communicative model, Community leader, Reconciliation

บทนำ

ในปี พ.ศ.2553 เกิดวิกฤติจากความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงขึ้นในประเทศไทยระหว่าง 10 เมษายน – 19 พฤษภาคม พ.ศ.2553 เหตุการณ์ครั้งนี้ สร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินอย่างมาก กล่าวคือ มีผู้เสียชีวิตร่วม 100 ศพ สูญหายอีกจำนวนหนึ่ง บาดเจ็บประมาณ 2,000 คน และสถานประกอบการธุรกิจย่านราชประสงค์และอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ถูกไฟเผาผลาญ นอกจากนั้นยังมีการวางเพลิงตามจุดต่างๆ รวมทั้งศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือและภาคอีสานอีกหลายแห่ง ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ เกิดความแตกแยกทางความคิดเป็น 2 ขั้วอย่างชัดเจน แม้คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพลังเจียบจะไม่ได้ออกมาชุมนุมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่มีความวิตกกังวลกับบรรยากาศทางการเมืองไม่รู้ว่าจะเกิดเหตุร้ายแรงขึ้นอีกเมื่อใด

ความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติของกลุ่มคนสองกลุ่มที่เรียกว่า “มือบเลื้อเหลือง” และ “มือบเลื้อแดง” นั้น ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนของแต่ละฝ่าย รวมทั้งจากผู้นำชุมชนทั้งผู้นำทางความคิดและผู้นำโดยตำแหน่ง ซึ่งมีความเชื่อมโยงมาถึงการเมืองท้องถิ่น อิทธิพลของสื่อจะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความสามารถของสื่อมวลชนในการประมือกับแหล่งข่าวสารอื่นๆ ที่มวลชนมิได้ใกล้ชิด และแหล่งข่าวสำคัญที่อยู่ใกล้ตัวมวลชนก็คือผู้นำซึ่งเป็นผู้รับสารและเป็นผู้กระจายข่าวสาร (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 225) เมื่อข่าวสารผ่านจากผู้นำไปยังคนอื่นๆ ที่มีความสนใจน้อยกว่าตามทฤษฎี การสื่อสารแบบสองขั้นตอน (Two-Step Flow of Communication Theory) ผู้นำจะทำ

หน้าที่ 2 อย่าง กล่าวคือเป็นผู้ส่งผ่านข่าวสาร และผู้ส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดเห็น นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้นำมักมีลักษณะเป็นผู้ส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดมากกว่าที่จะเป็นเพียงผู้ส่งข่าวสารแต่เพียงอย่างเดียว (Roger ,1983 : 271)

บทบาทของผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสมานฉันท์ โดยกระบวนการสื่อสารของผู้นำ สมควร กวียะ (2547 : 184) กล่าวว่า การสื่อสารสามารถทำหน้าที่เสริมสร้างระบบสังคมการเมืองให้มีความเข้มแข็ง และมั่นคงได้โดยป้อนข่าวสาร และความรู้ให้ประชาชนได้เข้าใจโครงสร้าง และบทบาททางการเมืองของรัฐบาลและประชาชน ขณะเดียวกัน ก็เก็บข้อมูลและข้อคิดเห็นจากสื่อมวลชนและประชาชนเพื่อนำมาพัฒนาโลกของรัฐและแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาของประเทศร่วมกัน ถ้าการสื่อสารมีหน้าที่ในทำนองนี้ การสื่อสารย่อมจะเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ ที่จะเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ของสังคม และกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในระดับสังคมหรือชุมชนเกิดการรวมตัวกัน เกิดจิตสำนึก ความสามัคคี และความเข้าใจที่ตรงกันต่อประเด็นปัญหาต่างๆ จนสามารถประสานความร่วมมือร่วมใจเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และเผชิญกับภาวะวิกฤตต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อันนำมาสู่การพัฒนาความเป็นชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้ประยุกต์แบบจำลองการสื่อสารมวลชนตามทัศนะเชิงสังคมวิทยาของ โรลีย์และโรลีย์ (1959) มาเป็นกรอบแนวคิด เนื่องจากทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้สื่อจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร แต่ในขณะเดียวกันผู้รับสารก็มีทุนทางสังคมอยู่ด้วยและ

ทั้งสื่อมวลชนและผู้รับสารต่างมีกลุ่มปฐมภูมิของตน นั่นคือมีสังคมของตน แต่ก็อยู่ในโครงสร้างที่ใหญ่กว่า ดังนั้นทั้งองค์กรสื่อมวลชน และผู้นำชุมชนต่างเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างสังคมใหญ่ ย่อมไม่ต้องการให้สังคมแตกแยกเพราะไม่เกิดผลดีต่อประเทศชาติ จึงสามารถร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาของสังคมให้เกิดการปรองดองได้

การแก้วิกฤตความขัดแย้งของประเทศ จำเป็นต้องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ผู้วิจัยเชื่อว่า กลุ่มผู้นำเป็นกลุ่มคนที่มีพลังในการขับเคลื่อน เมื่อเกิดปัญหาภายในสังคมก็จะช่วยกันคลี่คลายปัญหาโดยใช้กระบวนการสื่อสาร จึงต้องการศึกษาสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน และสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ อีกทั้งจังหวัดนนทบุรียังมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะวิถีชีวิตและการเปิดรับสาร รวมทั้งเป็นผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์สำคัญๆ ทางการเมือง ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะถูกถ่ายทอดเป็นแบบจำลอง (Model) เพื่อนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่นๆ ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน
3. เพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการ

สื่อสารเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสาร เพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการศึกษาสำรวจ (Survey Research) ในภาพรวมเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชน คุณลักษณะของชุมชนและกลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้นำชุมชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย สมาชิก อบจ. 14 คน นายก อบต. และ นายกเทศมนตรี 34 คน สมาชิก อบต. 33 คน กำนัน 40 คน ผู้นำที่เป็นตัวแทนชุมชน 137 คน และกรรมการชุมชน 18 คน ส่วนผู้ใหญ่บ้าน / ประธานชุมชน 231 คน ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งเป็นชั้น (Stratified Sampling) ตามสัดส่วน ส่วนประชาชนทั่วไป จังหวัดนนทบุรี คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 435 คนจากนั้นเก็บตัวอย่างจากทุกอำเภอ ทุกตำบล ตามสัดส่วน เช่นเดียวกับการเก็บตัวอย่างจากผู้ใหญ่บ้าน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย จำนวน 435 คน รวมประชากรทั้งหมดจำนวน 942 คน

1.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นมา ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไป คุณลักษณะของชุมชน สภาพการสื่อสาร

ของผู้นำ ปัญหาการสื่อสารของผู้นำ และกลยุทธ์
การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามัคคีกัน ตรวจสอบ
ด้านความตรงของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 4 คน
ทดสอบความเที่ยง (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์
แอลฟา (Alpha Coefcient) ของครอนบัก
(Cronbach Method) มีค่าเท่ากับ 0.92

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ
บรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่
(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย
(Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard
Deviation) และ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential
Statistics) ได้แก่การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์
สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation
Coefcient)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key
Informants) โดยใช้ตำแหน่งผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ
และไม่เป็นทางการ ได้แก่ นายก อบต. กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาสา
พัฒนา ตัวแทนชาวบ้าน ผู้นำความคิด นักวิชาการ
และตัวแทนสื่อมวลชน จำนวน 50 คน

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)
ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์จาก
ตำรา เอกสาร ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการ
ในวารสาร (Journal) สิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งในและ
ต่างประเทศ รวมทั้งสืบค้นจากเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)
ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Information)
โดยการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participation
Observation) การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม
(Non-Participation Observation) การจัดสนทนา
กลุ่ม (Focus Group) และการจัดเวทีสัมมนา เพื่อให้
ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็นวิจัยและนำเสนอรูปแบบ
การสื่อสารที่ส่งเสริมความสามัคคีกัน จนได้ข้อสรุป
ของ Model

2.3 การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้
ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสาม
เส้ (Triangulation) (Denzin, 1970) โดยแบ่งออก
เป็น 3 ประเภท คือ การตรวจสอบสามเส้ด้านข้อมูล
(Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้ด้าน
วิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological
Triangulation) และ การตรวจสอบสามเส้ด้าน
ผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ได้แก่ ตรวจสอบ
โดยใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน แหล่งเวลา
สถานที่ และแหล่งบุคคลที่ต่างกัน เช่น ข้อมูลจากผู้นำ
จากสมาชิกในชุมชน และจากสื่อมวลชน เป็นต้น

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการ
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย
นำมาจัดประมวลผลข้อมูลและจัดระบบข้อมูล
(Information Organization) แล้ววิเคราะห์
ตามกรอบวิจัย โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาแบบ
สร้างข้อสรุป ตามวัตถุประสงค์การวิจัย (สุภางค์
จันทวานิช, 2547)

ผลการวิจัย

สำหรับผลการวิจัย ผู้วิจัยยึดตามกรอบ
วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชน

จากการศึกษาคุณลักษณะของชุมชนเพื่อพิจารณาภาพรวมการสื่อสารในชุมชนพบว่า คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำมีการติดต่อให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการจัดประชุม มีกิจกรรมผ่านศาสนา วัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ในชุมชนยังคงมีลักษณะความเป็นเครือญาติ ด้านการเปิดรับสาร ผู้นำชุมชนเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนหนังสือพิมพ์ที่อ่านมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และมีการใช้สื่อในชุมชน เช่น สื่อบุคคล โดยเฉพาะตัวผู้นำชุมชน การใช้หอกระจายข่าว กิจกรรมทางการเมืองที่ผู้นำมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเลือกตั้งในระดับต่างๆ มีการสื่อสารให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง โดยใช้สื่อโปสเตอร์ เสียงตามสาย และการพูดคุยกับชาวบ้าน

ผลการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง พบว่าผู้นำมีความสนใจการเมืองอยู่ในระดับมาก เข้าใจสาเหตุความขัดแย้งทางการเมืองอยู่ในระดับมาก มีความเชื่อและทัศนคติที่เกี่ยวกับกลไกขององค์กรหลักที่ปฏิบัติด้วยสองมาตรฐาน นักการเมืองกับการคอร์รัปชัน การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอยู่ในระดับมาก และไม่เห็นด้วยกับการต่อต้านรัฐบาลโดยออกมาประท้วงด้วยการปิดถนน ผู้นำได้แสดงออกทางการเมือง โดยได้ทำหน้าที่สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ตั้งแต่เรื่องของการใช้สิทธิ์ จนถึงบทบาทของผู้สมัครรับเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้ง และยังนำหลักศาสนาและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นมาช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่น

ปัญหาการสื่อสารของผู้นำ พบว่า ผู้นำต้องใช้สื่อของทางราชการมาชี้แจงกับประชาชน ข่าวสารทางการเมืองมีความซับซ้อนยากที่จะทำความเข้าใจโดยตรงไปตรงมา ทั้งผู้นำและผู้ติดตามก็ติดตามการเสนอข่าวสารทางการเมืองของสื่อ/กิจกรรมที่ตนชื่นชอบ จึงเป็นปัญหาที่จะพบความเป็นกลางในการสื่อสาร ส่วนปัญหาหลักในชุมชนจะเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหายาเสพติด ซึ่งต้องใช้การสื่อสารมาคลี่คลายปัญหา

2. กลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อความสมานฉันท์ พบว่า ด้านผู้ส่งสาร ต้องเข้าใจบทบาทในฐานะผู้นำ เมื่อมีปัญหาขัดแย้ง ต้องพูดคุย หรือประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ เพื่อหาทางออกร่วมกัน เป็นนักฟังที่ดี แสวงหาความจริง รู้จักให้อภัยต่อกัน ไม่ขุดคุ้ยเรื่องไม่ดีมาต่อความยาวสาวความยืด ด้านเนื้อหาสาร ควรเสนอสารทางการเมืองอย่างครอบคลุมทุกด้าน เป็นข้อมูลเชิงลึก บอกเหตุและผล ควรมีการนำเสนอสารของคู่ขัดแย้งเท่าเทียมกัน ควรเสริมความรู้ให้ผู้รับสาร ยึดเอาความดีและจุดเด่นของชุมชนเป็นหลักรวมใจ ปลุกฝังให้ประชาชนเชื่อมั่นในการประกอบคุณงามความดี ด้านสื่อ/กิจกรรม เน้นคุณธรรมเสนอข่าวถูกต้องเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เสนอความจริง ไม่บิดเบือนข่าวสาร ไม่ใช่ถ้อยคำปลุกเร้าให้คนเกลียดชังกัน สื่อต้องเคารพสิทธิ์ผู้อื่น สื่อต้องไม่เป็นตัวการสร้างความขัดแย้ง ด้านผู้รับสาร ต้องมีใจเป็นธรรม เปิดใจรับสารจากหลายช่องทาง มีสติ ไตร่ตรองเหตุและผล รู้เท่าทันสื่อและผู้ส่งสาร

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อ 1 และข้อ 2 แสดงตารางสรุปเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ ได้ดังนี้

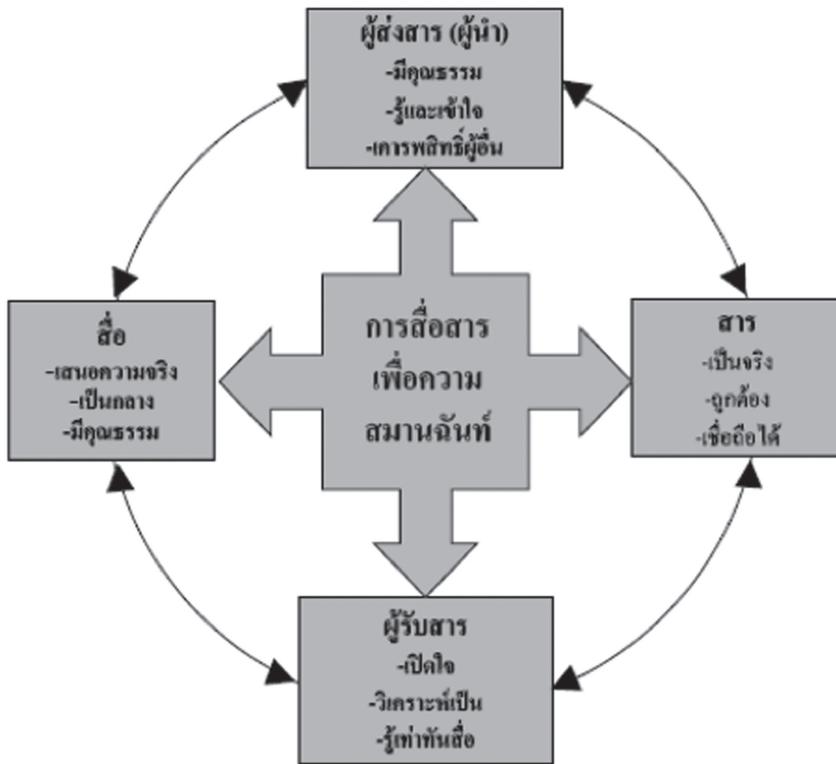
ตารางที่ 1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนในด้านต่างๆ

ประเด็น	ผู้นำชุมชน			สมาชิกในชุมชน			R	sig
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
คุณลักษณะของชุมชน								
คุณลักษณะของบุคคลชุมชน	3.70	0.81	มาก	3.39	0.90	ปานกลาง	.116*	.016
ด้านศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี	3.90	0.84	มาก	3.65	0.89	มาก	.151**	.002
ด้านภูมิปัญญาโดยรวม	3.24	0.95	ปานกลาง	3.06	1.01	ปานกลาง	.117*	.014
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.52	0.88	มาก	3.45	1.02	มาก	.101*	.036
การเปิดรับข่าวสารทางการเมือง								
ด้านมิติสื่อ	2.87	1.43	ปานกลาง	2.66	1.34	ปานกลาง	.102*	.034
ผลการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง								
ด้านความสนใจทางการเมือง	3.41	0.93	มาก	3.20	0.95	ปานกลาง	.589**	.000
ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง	3.37	0.91	มาก	3.17	0.98	ปานกลาง	.040	.400
ด้านความเชื่อและทัศนคติทางการเมือง	3.72	0.99	มาก	3.71	1.02	มาก	.094	.051
ด้านการแสดงออกทางการเมือง	3.56	0.90	ปานกลาง	3.37	0.97	ปานกลาง	.126	.009
ปัญหาด้านการสื่อสารของผู้นำ								
3. การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามานฉันท์	3.27	1.00	ปานกลาง	3.25	1.01	ปานกลาง	.052	.275
กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามานฉันท์								
ด้านผู้ส่งสาร	3.65	0.89	มาก	3.48	.96	มาก	.098*	.041
ด้านเนื้อหาสาร	3.77	0.91	มาก	3.77	.99	มาก	.023	.629
ด้านสื่อ/ช่องทาง/วิธีการ	3.83	0.97	มาก	3.84	.97	มาก	.086	.074
ด้านผู้รับสาร	3.87	0.94	มาก	3.86	1.00	มาก	-.019	.686
รวม	3.55	0.95	มาก	3.42	1.00	มาก	.153**	.001

3. การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามานฉันท์

ผลของการสังเคราะห์ คุณลักษณะของชุมชน สภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำ และกลยุทธ์การสื่อสาร พบว่า ความสามานฉันท์จะเกิดขึ้นได้ต้องมีหลายปัจจัยมาประกอบเข้าด้วยกัน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ความเชื่อมั่นใน

ตัวผู้นำ ความยุติธรรมในสังคม การศึกษาของคนในชุมชน เศรษฐกิจในระดับพอเพียง และการมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ซึ่งจากการวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารที่ผู้นำชุมชนในจังหวัดนนทบุรีเป็นผู้เสนอสามารถสร้างรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามานฉันท์ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเสมอภาค

จากแผนภาพดังกล่าวจะพบจุดร่วมในการส่งเสริม ความเสมอภาคกันของทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้สื่อสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร สิ่งที่ตรงกัน ได้แก่ คุณธรรม ความถูกต้อง ความเป็นกลาง ความรู้ ความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์

อภิปรายผล

สภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนเปิดรับข่าวสารทางการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิลุบล ใจอ่อนน้อย (2543) ที่ศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารทางการเมือง จากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ในระดับปานกลาง ส่วน

สื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ เปิดรับมากกว่าสื่ออื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษณีย์ โจมฉายแสง (2548) ที่ศึกษาเรื่องการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวบ้านใน ต.ตะกาดเจ้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี ซึ่งพบว่าสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชน และสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทั่วถึง และครอบคลุม ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ ส่วนหนังสือพิมพ์ที่อ่านมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สโรชนี มีกรุณา (2550) ที่ศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมากเป็นอันดับ 1 คือ ไทยรัฐ ส่วน

ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำ พบว่า ขาดความเป็นกลางในการสื่อสาร เนื่องจากผู้นำ มีความโน้มเอียงที่จะเสนอข้อมูลในสิ่งที่ตนเองเชื่อ ทั้งที่พยายามจะบอกกับทุกฝ่ายว่าเป็นกลาง แต่ทั้งนี้ผู้นำได้ใช้ศักยภาพทุนทางสังคมมาร่วมแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียว สอดคล้องกับความคิดของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้วิกฤตต่างๆ และการพัฒนาจะประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อความสมานฉันท์ มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร ด้านเนื้อหาสาร ด้านสื่อ/กิจกรรม และด้านผู้รับสาร มีจุดร่วมกันคือ ด้านคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการ นักบริหารต่างๆ ได้แก่ เอกอัครราชทูต เยอรมนี ประจำประเทศไทย ฮัมส์ ชูมคเกอร์ สุเทพ กล้าชาติ สุริยะ วิริยะสวัสดิ์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ วิชัย ดันศิริ พล.ต.ธนเกียรติ ขอบชื่นชม และสุชาติ บำรุงสุข เป็นต้น ซึ่งทุกท่านเน้นเรื่องความถูกต้อง คุณธรรม ความเมตตา การให้อภัย มีความชัดเจนในด้านความคิด ชัดเจนในด้านการแสดงออก เลือกใช้วิธีการและช่องทางในการสื่อสาร เข้าใจผู้รับสาร เข้าใจบริบทชุมชน หรือเข้าใจสถานการณ์/เหตุการณ์ในขณะนั้น เพื่อที่จะปรับวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับผู้รับสาร

ผลของการสังเคราะห์และพัฒนาแบบ การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ พบว่าความสมานฉันท์จะเกิดขึ้นได้ต้องมีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ความยุติธรรมในสังคม การศึกษาของคนในชุมชน เศรษฐกิจในระดับพอเพียง และการมี

หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวเป็นเกราะป้องกันการแตกแยกและทำลายความเป็นชุมชนของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพและทุนทางสังคมของจังหวัดนนทบุรี ที่มีกลุ่มเครือข่ายต่างๆ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลรัตน์ อินทรทัศน์ และคณะ (2547) ที่ศึกษารูปแบบและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี ศูนย์เรียนรู้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชุมชนขนาดเล็ก ใช้กลยุทธ์การสื่อสารด้วยการประชุมชี้แจง การแจ้งข่าว และมีแกนนำเป็นผู้ประสาน ส่วนชุมชนขนาดกลางหรือเริ่มขยายตัวใหญ่ขึ้น มีรูปแบบการสื่อสารเป็นกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาให้เป็นกลุ่มแกนนำหรือกลุ่มนักร้อง และขยายตัวด้วยกลยุทธ์เครือข่าย รูปแบบการสื่อสารใช้การสื่อสารสองทางตามด้วยการมีส่วนร่วม และเครือข่ายที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนที่ชัดเจนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการวิจัย

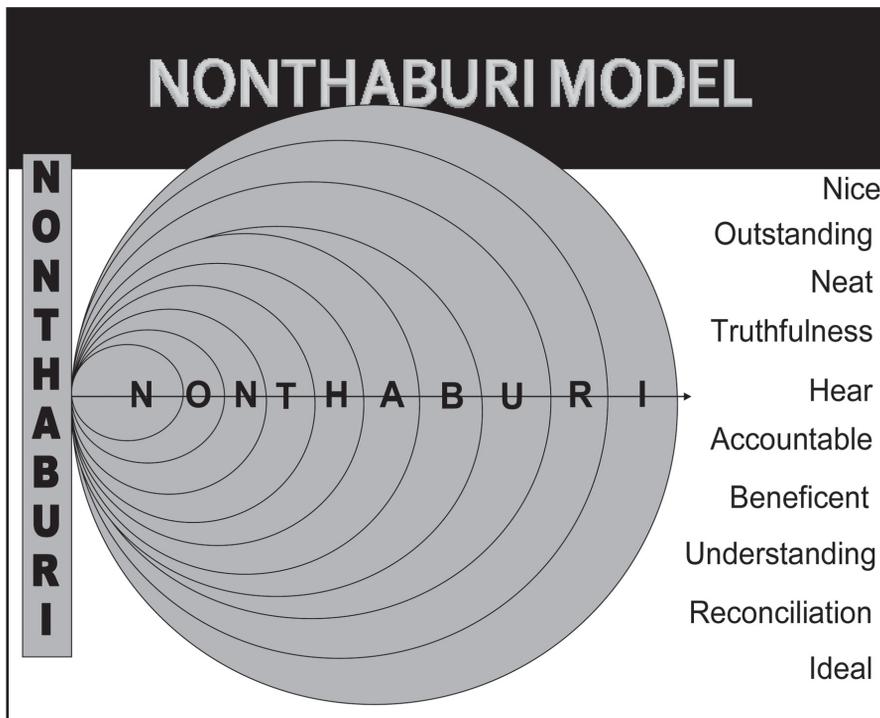
1. สภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชน พบว่า สภาพของชุมชนมี 2 ลักษณะ คือมีความเป็นชุมชนเมืองและชนบท แต่ยังคงมีสภาพการสื่อสารแนวนอนมากกว่าแนวตั้ง ผู้นำชุมชนเปิดรับข่าวสารทางการเมืองทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง และสื่อที่เปิดรับมากที่สุดคือ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และการใช้สื่อในชุมชน ตามลำดับ ผลการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองพบว่า ผู้นำมีความสนใจการเมือง มีความเชื่อและระดับทัศนคติ และการแสดงออกทางการเมืองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความรู้ความเข้าใจอยู่ระดับปานกลาง ส่วนปัญหาการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง

2. กลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อความสมานฉันท์ วิเคราะห์ตามองค์ประกอบการสื่อสาร 4 ด้าน คือ ด้านผู้ส่งสาร ด้านเนื้อหาสาร ด้านสื่อ/กิจกรรม ด้านผู้รับสาร แต่ละองค์ประกอบต้องมีจุดร่วมกันคือ หลักคุณธรรม

3. สังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสาร เพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสารเพื่อ ส่งเสริมความสมานฉันท์ พบว่า ชุมชนต้องมีลักษณะ

ร่วมกัน 6 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน 2) ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ 3) ความยุติธรรมในสังคม 4) การศึกษาของคนในชุมชน 5) เศรษฐกิจอยู่ในระดับพอเพียง และ 6) การมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ซึ่งนำมาบูรณาการกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ สามารถสร้างเป็น “นนทบุรี โมเดล” (NONTHABURI Model) ดังภาพ

แผนภาพที่ 2 NONTHABURI Model

NONTHABURI Model

- N = Nice : พูดจาอย่างนุ่มนวล จนผู้ฟังรู้สึกเป็นมิตร
- O = Outstanding : มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิวิจารณ์ ใฝ่รู้ และหมั่นพัฒนาตน
- N = Neat : มีความสุภาพเรียบร้อย รู้จักไตร่ตรองก่อนเจรจา
- T = Truthfulness : พูดแต่ความจริง ไม่กล่าวเท็จ ไม่ให้ร้ายใคร
- H = Hear : เป็นนักฟังที่ดี
- A = Accountable : มีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับของสังคม
- B = Benecent : มีใจกว้างขวาง สามารถรับฟัง ความเห็นของผู้อื่นได้
- U = Understanding : ทำความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน
- R = Reconciliation : สร้างความสมานฉันท์ โดยหาวิธีตกลงกันด้วยไมตรีจิต ทำให้ทุกฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันหันหน้ามาคืนดีกัน
- I = Ideal : มีคุณธรรม ยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อค้นพบ NONTHABURI Model เป็น การบูรณาการความคิดของผู้นำชุมชนทุกระดับ ทั้งผู้นำโดยโครงสร้างและผู้นำโดยธรรมชาติ จึงควรมีการนำ Model นี้ไปใช้หาวิธีการสื่อสารและ จัดกิจกรรมให้เหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในชุมชน

2. งานวิจัยนี้สะท้อนว่า ผู้นำชุมชน มี บทบาทเป็นผู้นำความคิดมากกว่าสื่อมวลชน ดังนั้น ควรมีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อศึกษาสื่อ/ กิจกรรมที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่อย่างมั่นคง ปราศจากปัญหาข้อขัดแย้ง และมีส่วนร่วมกันผลิต สื่อในชุมชนขึ้นมา ให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน และได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่ง จากผู้ทรงคุณวุฒิ ศ.ดร.สุมาลี ลั่งซ์ศรี ดร.วัชรินทร์ อินทพรหม รศ.ดร.สมาน งามสนิท และรศ.ดร.บุษบา สุธีธร ในการให้คำปรึกษางานวิจัย ขอขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชุมชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชน สื่อมวลชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ในการร่วมแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ อินทรทัศน์ และคณะ. (2547). รายงานวิจัยเรื่องรูปแบบและกลยุทธการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีฯ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการ การสื่อสารเพื่อชุมชน.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543) สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จอม เพชรประดับ. (2552) “ถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะปฏิรูปสื่อเพื่อสร้างสังคมสมานฉันท์” มติชน 22 กันยายน 2552 หน้า 6.
- ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช.(2532) “ปัญหาอุดมการณ์ทางการเมือง” เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบัน. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรภัทร เสรีรังสรรค์. (2532) “ปัญหาการเมืองไทย” เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบัน สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิลุบล ใจอ่อนนุ่ม (2543) การเปิดรับข่าวสารการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552) **เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พีระ จิระโสภณ. (2537) “ทฤษฎีสื่อสารมวลชน” ในเอกสารการสอนชุดหลักและทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 11. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชัย ตันศิริ. (2553) มติชนรายวัน เรื่อง **วิกฤตและเส้นทางปรองดอง** ฉบับวันที่ 19 พฤศจิกายน 2553.
- สมควร กวียะ. (2547) **การสื่อสารมวลชน : บทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ** กรุงเทพฯ: โกลินทร์.
- สโรชนี มีกรุณา. (2550) **ความคิดเห็นต่อบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณียุครัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร** (ก.ย. 2548 – ก.ย.2549) วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพิน ปัญญามาก. (2545) “อิทธิพลของสื่อสิ่งพิมพ์” ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ **สิ่งพิมพ์**. หน่วยที่ 6 นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุภางค์ จันทวานิช.(2547) **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (ม.ป.ป.) **การสื่อสารทางการเมืองในชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำ**. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเมธ จีงเลิศถิตยพงษ์. (2548). **ผ่าทางตันอภิสิทธิ์สู่บัลลังก์นายก**. กรุงเทพฯ : เพ็รสต์ พับลิชชิ่ง.
- อุษณีย์ โฉมฉายแสง. (2548) **การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวบ้านในตำบลตะกาดเจ้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Berrigan, F. J. (1979). **Access and Participatory**. Paris : UNESCO.
- Rogers, Evelt M. and Shuemaker, Flog F. (1983). **Communication of Innovation**. New York: Free Press.
- Windahl et al. (1992) **Using Communication Theory**. Sage Publication.